

Dr. DANIEL JONCTYS,

DOOR

TH. NOLEN.

Als vrouw Zotheid er toe genaderd is om haar eigen lof ook ten opzichte van de Theologen te verkondigen, laat Erasmus haar zeggen, »dat het misschien beter was geweest hen met stilzwijgen voorbij te gaan en niet in dien poel te roeren, omdat dit soort van menschen met gefronste wenkbrauwen zeer licht prikkelbaar is en terstond met heele drommen aanvallend tot herroeping noodzaakt, of anders onverwijld luidkeels over ketterij schreeuwt.”

En hoewel Erasmus in het Latijn schreef, zoodat er weinig gevaar bestond dat het profanum vulgus door zijne geschriften tot oneerbiedigheid jegens de »Magistri Nostri” zou worden verleid, toch was de verontwaardiging zoo groot, dat het van alle kanten woedende uitvallen tegen hem regende.

Geen wonder, dat, toen een geest van minderen rang het waagde in de landstaal eenige dwaasheden der godgeleerden ter loops te bespreken, de predikanten van zijne woonplaats zich gekrenkt gevoelden en met alle middelen, die hun ten dienste stonden, den oneerbiedigen, driesten aanvaller vervolgden, en de censuur over hem uitspraken. Aan Dr. Jonctys werd door den kerkeraad van Dordrecht het deelnemen aan het Heilig Avondmaal ontzegd, totdat hij berouw zou hebben getoond en zijne schandelijke beschuldigingen zou hebben herroepen.

Daardoor genoodzaakt Dordrecht te verlaten, vestigde hij zich te Rotterdam, waar meer vrijheid heerschte en waar hij zelfs tot schepen werd verkozen.

Dr. Daniël Jonctys' naam wordt nog steeds met eere genoemd, waar er sprake is van voorvechters voor ware beschaving en volksverlichting, van bestrijders van kinderachtig bijgeloof. Ook als dichter staat hij vrij hoog aangeschreven. Tegen het gebruik van pijniging om de beschuldigten tot bekentenis te brengen, schreef Johannes Graevius, rechtsgeleerde geworden, nadat hij als predikant wegens zijne Remonstrantsche gevoelens was ontslagen, *Tribunal reformatum*; Jonctys bewerkte dat boek onder den titel *De Pyn-bank wedersproken, en bematigt*. In zijne bestrijding van het geloof aan de macht van den duivel en het bestaan van tooverijen, sproken, tooverziekten en heksen volgt hij op onzen grooten landgenoot Johannes Wier. Terwijl Dr. Jonctys de tooverij beschouwde van het standpunt van den geneeskundige, bestreed de raadsheer Jacob van Heemskerk ze als rechtsgeleerde, tot eindelijk de groote duivelbanner Balthasar Bekker, eene halve eeuw later, door zijn *Betoverde wereld* een einde maakte aan zulk in zijn gevolgen zoo rampzalig bijgeloof.

Als Nederlandsch dichter, vooral als minnedichter, wordt Jonctys een eereplaats gegeven naast Broekhuizen en Joan Luyken.

Mr. Jacobus Scheltema schreef in zijn *Geschied- en letterkundig Mengelwerk*, III, 1823, eene vrij uitgebreide verhandeling over »Daniël Jonctys, beschouwd als schrijver en dichter»; ons rest dus alleen zijne mededeelingen aan te vullen en, waar dit mogelijk is, te verbeteren door hetgeen officiële stukken aan het licht brachten. Zijn roem als dichter moet op anderen grond berusten en van een ander standpunt be-

oordeeld worden, dan tot dusver door de letterkundigen gedaan werd.

Hoewel de doopregisters van Dordrecht ons in den steek laten bij de vaststelling van Jonctys' geboortejaar, mogen wij veilig aannemen, dat hij in 1610 of 1609 geboren is, omdat het Album Studiosorum van Leiden opgeeft, dat door den rector Burgersdijk den 6den Mei 1630 is ingeschreven Daniël Jongtys, Dordrechtanus, 20 jaar oud, als student in de philosophie en in de medicijnen. Zijn naam wordt door hemzelf met *c* of met *k* geschreven en altijd met *y*, door anderen in officiële stukken, volgens de bekende, onnauwkeurige wijze dier dagen op allerlei manieren, wisselende tusschen Joncktijn, Joncktijts, Jonghtijs tot Jongh Thys toe.

Zijne familie is ons onbekend, wij weten slechts dat zijn vader Ewout heette en dat een zekere Anthoni Joncktys getuige was bij den doop van zijne oudste dochter.

Na volbrachte studie vestigde hij zich te Dordrecht als geneesheer, maar geheel in den geest van dien tijd, beperkte hij zich niet tot de wetenschap der medicijnen, doch bleef, als zoovelen onder den invloed der renaissance, de beoefening der letteren daarmee verbinden.

Met stilzwijgen kunnen wij zijne in 1638 verschenen *Verhandeling der Toover-sieckten: Met een Geschied van de Schoot en Steeck-vrye en Wapen-salve* voorbijgaan, waarbij in de uitgave van 1646 nog *Paracelsi Vrye-konst* gevoegd werd. Dit alles had hij vertaald uit verschillende Latijnsche boeken van D. Sennert, den grooten Duitschen geneesheer en professor te Wittenberg. Evenzoo zijn *Pyn-bank wedersproken en bematigt*, in 1651 verschenen. Reeds genoeg is hierover uitgeweid door Scheltema, en het geloof aan den duivel met zijn heksenprocessen en barbaarsche folteringen ligt gelukkig

reeds ver achter ons en boezemt nog slechts belang in als cultuur-historisch verschijnsel. Het *Tooneel der Jalousijën, Waar op vertoont werden veel treurige Gevallen, wonderlijke Geschiedenissen, Schrikkelijke en wreede Uitwerkselen der Jaloersheid*, twee dikke boekdeelen over den »Echtsijver,” na zijn dood (1) verschenen, doet ons zien, dat niet alleen Jacob Cats dergelijke onderwerpen ten breedste wist uit te spinnen, en dat ook andere ontwikkelde, zelfs geleerde mannen van dien tijd de echtelijke verstandhouding en de verkeering der geslachten een onderwerp rekenden, belangrijk genoeg om er al hun vlijt en overdenking aan te wijden.

De *Hedens-daegse Venus en Minerva of twist-gesprek tusschen diezelfde*, zag in 1641 te Dordrecht het licht.

Geheel in den geest der renaissance, laat Jonctys tusschen die twee godinnen een gesprek voeren over den voorrang. Het bekoorlijke en het zingenot tegenover de strenge wijsheid: Juno en Pallas waren nog steeds zeer verstoord over het oordeel indertijd door Paris geveld, die aan de »Minnemoeder” den gouden appel had geschonken; dat begon Jupijn zoozeer te vervelen, dat hij besloot, door den raad der goden te laten uitmaken »wiens Vermaeck, Nootzaeklykheyd, en macht, het meest moest zijn geacht.” Over de »Schoonheyd der Leden” had Paris reeds uitspraak gedaan. Nu begint Venus haar eigen voortreffelijkheden op te sommen tegenover die van Minerva: zij houdt de wereld zoowel der goden als der menschen in stand, zij verschaft genoeg en genot

(1) Het jaar van zijn dood is niet met zekerheid bekend. In de oudste bron, die men over Jonctys heeft, van Balens *Beschryvinge van Dordrecht*, 1679, bl. 221, wordt het jaar 1654 als zijn sterfjaar opgegeven. In de Doodregisters van Rotterdam komt hij over de jaren 1651 tot 1666 evenwel niet voor.

en is overal welkom, terwijl Minerva's volgers met hun somber uiterlijk gevreesd worden, aan vele onaangenaamheden blootstaan, en ziekelijk en vroeg oud worden. Minerva verdedigt zich: het puik der menschen is in haar dienst, alleen luien en ledigloopers dienen Venus, wier macht zeer gering is zonder de hulp van Bacchus en de Muntgodin, zij maakt onsterfelijk, maar Venus' macht is bedriegelijk en haar lusten zijn vol lasten, haar zoet vol bitter; jaloezie, naberouw, listige bedriegerijen zijn de gevolgen, de jicht is een dochter van Venus en Bacchus, de Venus-vreugde breekt den draad des levens ontijdig af. Venus blijft het antwoord niet schuldig, weerlegt de aantijgingen en beschuldigt de priesters van Minerva, hekelt de bijtzucht en de vleizucht der poëten, de hoovaardij en onderlinge bewierooking der geleerden, de dieverij der boekenschrijvers, ja zij acht de geleerdheid onnoodig en zelfs schadelijk in godgeleerden, advocaten, regeerders, artsen; de poëzie laat de dichters arm evenals de geleerden, zothed gepaard met geleerdheid is allerschadelijkst en vele geleerden gaan aan dat euvel mank. De min daarentegen kweekt kloeke krijgers, maakt luien vlijtig, de slordigen keurig, ouden jong, zotten wijs. — Toen Pallas aan Jupiter verlof vroeg om haar kracht en deugd nog eens te bepleiten, werd haar dit geweigerd, omdat Jupiter door Cupido's toedoen was getroffen door eene aardsche schoonheid en hij dus geen tijd meer over had, terwijl Bacchus in een roes was ingeslapen en de overige goden hadden geknikkebold, toen Pallas sprak. Het vonnis werd dus tot bekwamer tijd opgeschort en nog steeds is die tijd niet gekomen; als eenmaal de deugd zal zegevieren zal ook de lust tot Pallas weer ontwaken, »die nu alom aen 't dooven is geraeckt.”

Het behoeft geen nadere aanwijzing, dat dit stuk geheel in den geest der renaissance, in den meest geliefden

vorm van een tweespraak, met een groot aantal geleerde citaten, meer eene dichtelijke uitspanning is, dan een overdachte opzettelijke aanval tegen wie ook. De kerkeraad van Dordrecht dacht er evenwel anders over. Hij ontbood Jonctys voor zich en vroeg hem af, wat zijn *Hedens-daegse Venus* bedoelde met den inhoud van pagina 62 en 63, »zy lieden daer uit niet anders konnende afmeten, dan dat aldaer de ware God-geleerdheid, onze Religie, ende dien volgens de eere Godes te kort geschiede, ende alhoewel zy (naer haer zeggen) genoegzaam konden bespeuren, dat door 't geheele Boekje verscheide Particulieren wat scherp gehekelt wierden, zó wilden zy doch maer alleen behartigen, 't geen haer ampt mede bracht; dat is, het weren der ergernissen in de Religie, en den voorstant van Godes eere.” De aangeklaagde verzekerde, dat het hem nooit in de gedachte was gekomen, om van onze Religie, zelfs niet in het geringste punt, iets tot haar nadeel te zeggen; dat hetgeen hij gezegd had maar alleen sloeg op de secten en tegensecten en daar onze Religie, als zijnde de ware Religie, onder de secten niet mocht gerekend worden, was zij daar ook niet gelasterd geworden. Hij had ook alleen de al te neuswijze navorschers van Gods geheimenissen op het oog gehad. De woorden »Een Priester hoeft zijn hoofd met u (de Wijsheid) niet veel te breken, die by een tragen tred, een grove tael kan spreken,” hadden overal ergernis verwekt, maar Jonctys had zich ook hierop verdedigd. Kortom, de heeren zouden »de zaak dieper in bedenken nemen.” De schrijver werd ten tweeden male gedagvaard, nieuwe punten van aanklacht werden te berde gebracht en het vonnis luidde, dat Jonctys »een bitter Satyrist, en niet minder dan een Pasquill-schrijver was; wiens Boek niet alleen, maer Persoon zelve, zoo by de Politique, als Kerkelijke be-

hoorde gestraft te werden, dat hy daerom zich van 't heylige Avond-mael moste onthouden, zó lange, totdat hy léétwezen van zijne feilen, in 't schrijven van de *Hedens-daegse Venus* begaen, betónende, haer lieden vorders zoude komen te voldoen." Toen hij nog verder eenige verweerredenen wilde in 't midden brengen, werd hem geantwoord, dat hij daar niet was geroepen, omdat zij hem, maar omdat hij hen zou hooren; lustte het hem, hij mocht daarmee naar huis gaan. Toen hij een volgenden keer afschrift van zijn vonnis verzocht, »ten einde zijne misslagen, zoo der eenige waren, door dat middel kennende, te mogen bekennen en belijden," kreeg hij ten antwoord, dat indien hij breins genoeg had om een boekje te schrijven, hij dus ook genoeg moest hebben om zijn vonnis te onthouden. Alleen kon hij verkrijgen, dat het vonnis hem den volgenden dag nog eens werd voorgelezen. Hij teekende de punten van aanklacht op, ten einde eene apologie op te stellen.

Beleefd en in deemoedigen toon gesteld, kwam die uitvoerige *Apologie of Gedrongen onschuld roerende zyn misduide Hedens-daegse Venus en Minerva* in het licht in 1642 te Rotterdam; alle punten worden breedvoerig besproken en alle beweringen gestaafd met aanhalingen uit Christelijke en Heidensche schrijvers, uit den Bijbel en uit Erasmus, uit oude klassieke en nieuwe Nederlandsche schrijvers. Intusschen had hij, waarschijnlijk uit vrees, dat de wereldlijke macht tegen hem zou worden opgezet door de kerkelijke, Dordrecht reeds verlaten, toen hij die Apologie opstelde (1). Hij was naar

(1) *Apologie* bl. 44: »Indien mijn Persoon, na 't gevoelen mijner Beschuldigers, by Politiquen strafbaer geweest was, zóu de Magistraet zoo nalatigh in haer ampt gheweest zijn, dat zy mijn, daer ik ten vollen in haer macht was, ongestraft zóude hebben laten deurgaen?"

Rotterdam geweken, waar hij vroeger reeds meermalen was geweest en waarschijnlijk betrekkingen had. Althans het Stads-trouwboek van Rotterdam vermeldt, dat Daniël Jonctijts (*sic*) en Geertruyt Hegers »sijn getrouwt den 20sten April 1636, present Couwenhoven, bij haer hebbende 't kindt daer van sij in de craem lach bij den anderen (d. i. door hem) verweckt,” en de doopregisters der Gereformeerde Gemeente op 1 September 1637: Jacomina, dochter van Daniël Joncktijs en Geertruit Hoversse. Ook zijne andere kinderen werden te Rotterdam gedoopt (1).

Daar is men hem niet lastig gevallen en heeft zelfs de kerkeraad, in plaats van zich ook gebelgd te toonen over de stoutmoedige woorden van den dichter, zijne partij opgenomen en getracht opheffing te verkrijgen van de

(1) Om te doen zien, hoe onnauwkeurig men met eigennamen omsprong, dienen de volgende opgaven uit de Doopregisters der Gereformeerde Gemeente.

- 10 April 1643. Margrieta, dochter van Doctor Jonktys en Geertruijt Huige.
- 15 April 1644. Margrieta, dochter van Doctor Jonctijs en Geertruyt Huybers.
- 1 Juni 1645. Clementia, dochter van Dr. Joncktys en Geertruit Huigen.
- 12 Aug. 1646. Marya, dochter van Daniël Joncktijs en Geertruit Hovers.
- 8 Jan. 1648. dochter van Daniël Joncktijn en Geertruyt Joncktyn.
- 7 April 1649. Eeuwout, zoon van Dr. Joncktijs en Geertruyt Hegers.
- 24 Juli 1650. Elysabeth, dochter van Daniel Jonctys en Geertruit Heuijers.
- 12 Sept. 1651. Lysbet, dochter van Dr. Joncktys en Geertruyt Huijers.

censuur over hem uitgesproken (1). Den 1sten October 1642 heeft de scriba aan de vergadering kennis gegeven, dat Dr. Jonctys alhier van Dordrecht metterwoon gekomen was, »Litmaet synde der Ghemeynte, doch onder censure gestelt by de kerkeradet van Dordrecht van weghen het wtgeven van een seker boecksken geintituleert Hedensdaechse Venus ende Minerva: ende heeft scriba voornoemt voorgesteld of dese vergaderinge yetwes conde doen tot weder-opneminghe van Dr. Joncktys voorsz. ten eynde hy van de Religie niet en vervremt, also men verstaet dat hy andersins hem wel ende eerlyck gedraecht. Is geresolveert dat scriba aen de kerkeradet van Dordrecht in sijn faveur sal schrijven, ende versoecken of de sake in statu gelaten synde, also se nu ruym een jaer was geleden hem Joncktijs een attestatie in forma mochte toegesonden worden.” Den 14 Januari 1643 is er »een antwoordbrief des E. Kercken-raads van Dordrecht” ingekomen »aangaande de sake van Dr. Jongh Thijs.” Hij zou voor haar vergadering »satisfactie doen ende hem soude geen attestatie van haar geweigert worden.” Jonctys schijnt zich echter daaraan niet hebben willen wagen of onderwerpen, want nog lang bleef zijne zaak onbeslist. Eerst werd door een Dordtsch predikant geïnformeerd of hij niet bij de Engelschen aan het H. Avondmaal was geweest, want dat was hun ter oore gekomen; vervolgens werd door den Dordtschen kerkeraad beloofd, dat er »op ’t vriendelyckst” met Jonctys zou gehandeld worden; maar hij moest zich voor hen persoonlijk vertoonen; en toen hij dat weigerde, maar de zaak wel met den Rotterdamschen kerkeraad wilde afdoen, was deze gaarne bereid de behandeling op zich te nemen. Die van Dordt

(1) De volgende bijzonderheden uit het Kerkelijk Archief dank ik aan de voorkomende welwillendheid van Ds. van de Hagt.

wilden de zaak niet uit handen geven, maar nu werd hun het verzoek gedaan twee gedeputeerden naar hier te zenden, ten einde in hun bijwezen, in den kerkeraad alhier de zaak mocht worden afgedaan, »gelijk ten anderen tijde van haar E. in gelijke casus geschiet was.”

Maar zoo gemakkelijk en spoedig zou de kerkeraad van Dordrecht niet toegeven, lang duurden de onderhandelingen. In September 1648 werden Ds. Berckelius en de heer de Ruyter naar Dordrecht gedeputeerd en verkregen na verscheiden onderhandelingen, dat de kerkeraad van Rotterdam de zaak mocht beëindigen, behoudens alle eer en respect voor dien van Dordrecht, en dat schriftelijk, »al waert met de formele woorden” verslag zou worden gedaan aan de broeders te Dordrecht. Na bespreking met Dr. Jonctys lieten zij dezen eindelijk een stuk teekenen, waarin hij presenteerde, »hoewel hij door de proceduren en censure des kerckenraets van Dordrecht ten hoochste hard verongelijkt was, niettemin hetselve hem ten goede houden, versoeckende dat ook zij mochten interpreteren ten goede, hetgeen zij meenden, dat in zijn Venus en Minerva en de Apologie daarop gevolgd, misstelt te zijn.” Den 23 Juni 1649 heeft Jonctys de verklaring geteekend, in de vergadering van 5 October ze nader bevestigd; deze is toen ter goedkeuring naar Dordrecht gezonden en den 8sten October 1649 is Jonctys eindelijk ontslagen van de censuur en mocht hij den volgenden Zondag weer komen »tot de tafel des Heeren.”

Zoo was hij dus geheel in zijne eer hersteld; maar in Rotterdam schijnt hem de kerkelijke ban niet zóó gedrukt te hebben als in Dordrecht en geen beletsel voor hem geweest te zijn om hoog aangeschreven te staan in de achting zijner medeburgers. Tenminste in 1648 en 1649

was hij daar schepen (1), niettegenstaande de over hem uitgesproken censuur nog niet was opgeheven.

De dichterlijke waarde van het stuk, dat tot zooveel onaangenaamheden aanleiding had gegeven, is m. i. niet hoog aan te slaan, niettegenstaande de groote lofredenen daarop gehouden o. a. door Scheltema. Het is eene opsomming van de voordeelen van een denkbeeldig goed; eene navolging van den *Lof der Zotheid*, voor zoover ook daarin eene vijandin der wijsheid haar eigen lof verkondigt, enkele denkbeelden ontleenend aan een Latijnsch werk *De vanitate scientiarum* van Henricus Cornelius Agrippa van Nettesheim; de verdediging van een paradox, het laten zien van 't goede in hetgeen doorgaans slecht genoemd wordt, eene ontleding van denkbeelden door 't verstand, geen ontboezeming van diepgevoelde indrukken.

Met zijn bundel *Roseliins Oochies ontleedt* heeft Jonctys overal goedkeuring gevonden. Niet alleen bij zijn tijdgenooten, maar tot zelfs in den tegenwoordigen tijd, en indien zijn persoon nog heden ten dage belangstelling wekt, dan is het door die zangerige minnedichtjes, die, ofschoon in 1639 uitgegeven (2), in zoo zuivere taal en ongekunstelden vorm, den machtigsten aller hartstochten bezingen, dat zij zich nog met genoegen laten lezen, en het vermoeden van zoo hoogen ouderdom niet wekken. Mogen sommige beoordeelaars gemeend hebben, dat er

(1) Als schepen gebruikte hij het volgende zegel: drie ketelhaken, boven de middelste eene zespuntige ster en daaronder een manshoofd; als helmteeken een ketelhaak. Het randschrift is: »S. Daniel Jonktys.»

(2) Een eerste druk van 1620 of 1623, waarvan Scheltema spreekt, kan er niet bestaan, omdat het al te onwaarschijnlijk is, dat Jonctys reeds voor zijn tiende of dertiende jaar die gedichten zou hebben geschreven.

iets eentonigs ligt in de zestigmaal herhaalde verheerlijking van de oogen der aangebedene, daarvoor wordt vergoeding gevonden in de verscheidenheid van wending en dichtvorm, in de liefelijkheid der uitdrukking. Zelfs Jonckbloet, niet altijd vrijgevig met zijn lof, acht hem niet misplaatst in de periode van luister van onze letterkunde. »Het is bijna ongeloofelijk,” zegt hij, »hoe onder dit kalm, nuchter, practisch, handeldrijvend en winstbejagend volk het Minnelied gebloeid heeft,” en velen zeiden hem dit na. Terecht kon Jonctys de Nederlanden roemen als

Landen, die de Min-Godinne
Boven Eryx schijnt te minnen,
Landen, die haar keurig Kind
Boven Cyprus heeft gesint.

Het gedichtje, waaraan dit ontleend is, (het vijftigste) is bewerkt naar het 11de van Lernutius.

Janus Lernutius, anders gezegd Jean Lernout van Brugge, zeer vermaard onder de Latijnsche dichters van zijn land, gaf in 1579 bij Plantijn een bundeltje *Carmina* uit, waarvan 42 »Ocelli” (d. i. Oogjes) den hoofdinhoud uitmaken. Daaraan nu heeft Jonctys het grootste deel zijner gedichten ontleend, hij heeft ze vrij vertaald, bewerkt, uitgewerkt, en slechts zelden aan den inhoud schade gedaan, meestal door aardige vonden er iets aan toegevoegd. Van oorspronkelijkheid is dus geen sprake, evenmin van eene »eigenaardige uiting van het poëtisch gemoedsleven onder ons volk (1).” Zelfs het versje, dat voorafgaat en eenigszins als motto moet dienst doen, is vertaald:

(1) Jonckbloet, *Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde*, 3e druk, IV, bl. 364.

Fop, ick sie 't, gy schept mishagen,
 In den lof van Roseliin.
 Waerse waerd't dien lof te dragen,
 Segt gy, sy most schoonder zijn.
 Lieve Fop, gy zijt bedrogen:
 Nijdt, of Liefde maeckt u blindt,
 Koom, en siet door mijne *oogen*,
 'K wedd gy meer vernougen vindt.

naar Lernutius *Ocelli*, XXIII.

Hoe hij vertaalde kan blijken uit het volgende; hetgeen hij uit zichzelf er bij voegde is niet het slechtste gedeelte. In het Latijn staat (Lernutius VIII):

Fulmen habet caeli domitor: fert Aegida Pallas:
 Oceani trino est fuscina dente minax.
 Maspiter et curru molitur praelia et ense:
 Pugnis Tyndarides praevallet, alter equis.
 Alcides clava bellatur, Mulciber igni,
 Thyrsos Euan, virga praepes Atlantiades.
 Qui solus pharetra viduus Puer errat et arcu,
 Qui face? cuncta oculis haec gerit arma Venus.
 Quae Venus? illa mei pulcherrima caussa furoris:
 Mille oculis Veneres quae simul una gerit. (I)

(I) De woordelijke vertaling hiervan is:

Bliksem voert des hemels heerscher, Pallas draagt het Aegisschild;
 Dreigend met driedubbele tanden is de drietand van Neptuun.
 Vader Mars veroorzaakt strijden met zijn wagen en zijn zwaard;
 Pollux munt in vuistgevechten, Castor met zijn paarden uit.
 Hercules vecht met zijn strijdnok, en Vulcanus met het vuur;
 Met een thyrsusstaf strijdt Bacchus, met een roe Mercurius,
 Hoe dwaalt zonder boog en pijlen enkel Amor eenzaam rond?
 Zonder fakkel? al die wapenen draagt een Venus in haar oog.
 Welke Venus? zij, die schoonste, oorzaak van mijn liefdevuur;
 Die alleen draagt in haar oogen duizenden Bevalligheên.

Jonctys bracht dat over in den volgenden vorm

Jupijn heeft, tot verderf en bystand,
 Den snellen blixem in de vuyst:
 Neptuyn stuyrt met syn krommen dry-tand,
 Al wat de bracke Zee bekruyst.
 De wijse Pallas heeft haer borsten
 Met 't ys're Gorgons hoofd bewaert:
 En Mars beheerscht de grootte Vorsten,
 In 't bloedig strijden, met syn swaerd.
 Vulcanus is op 't vuyr bedreven:
 Het angel-klim hoort Baccho toe:
 Alciden is een knods gegeven:
 Mercurio de vrede-roe.
 Cupido is met boog, en pijllen,
 En minne-fackels toegerust.
 Dit zijn, o Goôn, de sterckste stijllen,
 Waer op, quansuys, uw Hemel rust:
 Dit zijn uw wapens van vermogen.
 Dan, siet eens, ofse niet en zijn
 All 't saem vereenigt in de *Oogen*,
 Van mijn Godin, mijn *Roseliin*.
 Haer *Oog* schiet snelle blixem-vlammen;
 Verweckt, somtijds, een bracken vloed;
 En doet, als Gorgons hoofd, verstrammen,
 Al die sy met haer *Oog* begroet.
 Wie sag oyt doodelijcker wonden,
 Dan die sy door haer loncken maeckt?
 Wie was oyt meer van 't vier geschonden,
 Dan die haer vlammen heeft geraeckt?
 Wat angel-klim maeckt soo onsinnig,
 Als 't vreemt bestralen van haer licht?
 Wat knods sloeg immermeer soo vinnig,
 Dan 't opslaen van haer fier gesicht?
 Haer *Oog* kan vreugd, en vrede baren,
 Wanneer het minsaemlijck belonckt;
 Of als een pijll in 't herte varen,
 Of als een vlam, die 't all ontvonckt.
 Wel, *Roseliin*, doordien uw' *Oogen*,
 Alleen, door haren vreemden schijn,
 Soo veel als al de Goôn vermogen,
 Sult gy mijn aerdschen Hemel zijn.

Men ziet, Jonctys heeft eerst zoo nauwkeurig mogelijk den Latijnschen tekst weergegeven en daarna elk van de denkbeelden weer opgevat en uitgewerkt en elk attribueert der goden beschouwd als moetende onderdoen voor de macht van Roseliins oogen, waarop het aardig gedachte slot in de keurigste bewoordingen volgt (1).

Wij hebben dus te doen met de spelingen van het vernuft van een Latijnsch dichter en daarnaar moeten die gedichtjes ook beoordeeld worden. Geheel anders toch is het punt van uitgang ter beschouwing van de navolgers der klassieken in de klassieke taal en de klassieke vormen, en van de uitingen van het gemoedsleven of de fantasie in de volkstaal. Vertalers en bewerkers moeten als zoodanig worden beoordeeld: hebben zij de oorspronkelijke gedachten juist weergegeven in keurigen vorm, dan zijn zij in alle opzichten te prijzen, en dan

(1) Jonctys ontleende de volgende stukken aan Lernutius' *Ocelli*:

Het motto aan Lern.	23.	26 aan Lern.	20.
2 » »	26.	28 » »	15.
3 » »	17.	29 » »	18.
4 » »	2.	32 » »	37.
6 » »	39.	34 » »	31.
9 » »	24.	36 » »	32.
10 » »	3.	42 » »	33.
12 » »	19.	43 » »	10.
13 » »	8.	48 » »	30.
18 » »	7.	50 » »	11.
19 » »	28.	52 » »	12.
20 » »	6.	53 » »	13.
22 » »	16.	54 » »	38.
23 » »	9.	58 » »	21.
24 » »	5.	59 » »	42.
25 » »	4.	56 » »	Basia 3.

In de overige gedichten wordt dikwijls een zelfde gedachte weer opgevat en verder uitgewerkt.

treft hen geenszins het verwijt van valschen smaak en gemaaktheid in de voortdurende verpersoonlijking van Amor en in het aanhoudend laten optreden van de goden van den Olympus.

Alleen zou men onzen dichter euvel kunnen duiden dat hij nergens (1) zijne bron noemt, terwijl toch Lernutius hier in 't Noorden wel niet algemeen bekend zal zijn geweest, de vriend der Spanjaarden in den tijd kort na de scheiding, de schrijver van lofdichten op de overwinningen van Aartshertog Albertus, en van de »Initia, aeterni Numinis omnipotentiae majestatique inenarrabili devota." Integendeel doet hij het voorkomen, alsof zijne Roseliins Oochies eene toepassing zijn op zijne beschouwingen over »de liefd-barende krachten." Niet vrouw Pecua, niet de Deugd of Geleerdheid, niet de kleederen of uiterlijke sieraden, noch de schoonheid des lichaams, hoeveel die overigens ook vermag, noch minnedrankjes, noch een kloek vernuft met eene aangename stem en welluidende woorden, evenmin als een schoon gelaat en innemende lachjes verwekken het meest tot liefde. Maar de Oogen »de spiegel des gemoeds," waarop een lange lofrede wordt gehouden, zijn het edelste deel van den mensch,

(1) Alleen bij zijn »Eerste Houlycks-kusies" staat *Basium XX Joh. Secundi*, en dat heeft tot eene niet ongrappige vergissing aanleiding gegeven: Scheltema zegt daarvan, dat het eene allereurigste navolging is van het twintigste der Basia van den gemelden Haagschen dichter. En verder: »Hoe na ook grenzende aan het dartele, zal het echter en als in betrekking tot eerbare liefde en om de bewerking te allen tijde als van groote waarde beschouwd worden, en even lang behagen, als het oorspronkelijke versje zelve, dat is, volgens den beroemden Adrianus Junius, zoo lang er gekust zal worden." Janus Secundus nu schreef slechts negentien *Basia*! Dit is dan ook trouwens het eerste *Huwelijkskusje*.

zij hebben de grootste kracht. En geen wonder (1) »Het herte des menschen door syn stage beweging een deel van 't eelste bloed uyt syn rechter holligheyd door de hert-aderlijcke ader in de longer geloost hebbende, en aldaer met het suyverste deel des ingeaemden lochts vermengt zijnde, vloeyt het wederom door de aderlijcke hert-ader na de slincker-holligheyd van 't hert; alwaer het den naem en 't wezen van levendige geesten aanneemt: van daer verspreyden haer dese geesten door 't geheele lichaem, doch stijgen, alsoose licht en dun van stoffe zijn, insonderheyd na het breyn; en aldaer op een nieuw bewrocht, en tot haer invloeyende beweging bequamer gemaect zijnde, werd haer den naem van dierlijcke geesten gegeven; dewelcke seer gevoechelijck en geswind alle de Zenuwige wegen van 't breyn doorloopen kunnen, die insonderheyd, die het padt na de Oogen banen, alsoo se het tenderste en 't wijdeste van allen zijn; waer door dese geesten overvloedig in de Oogen komen in te vloeyen; dewelcke, alsoo se doorsichtig en klaer zijn, die geestige stralen als door gelase vensters uyt laten.” »Dat de Oogen met een ingebore licht en luyster begaeft zijn,” wordt niet alleen bewezen door de glinsterende oogen »Augusti en des Kaysers Tiberii,” maar ook door die van leeuwen, luipaarden en katten, die in 't midden van den nacht zelfs flikkeren en blinken, zoodat zij »sonder 't behulp van eenig uyterlijck licht bescheydelijck kunnen sien.” »De stralen door het Ooge uyt schietende, voeren met haer een onsichtelijcken bloed-wasem,” waardoor o. a. de oogziekten worden overgebracht.

..... Maar laten wij deze medische beschouwingen verder rusten; ons was het om de toepassing te doen, en het blijkt dus, dat wij in de »Oochies” niet de harts-

(1) Jonctys *Liefd'-barende krachten*, I, 2.

tochtelijke liefdeklachten van een wanhopigen minnaar hebben te zien, maar de classiek-literarische uitspanningen van een geneesheer.

Dr. Jonctys was dus een vurig aanhanger der renaissance, en is bijna het slachtoffer geworden van zijne classieke uitspanningen, omdat men hem niet begreep en zijne oefeningen van een verkeerd standpunt beschouwde. Uit Dordrecht werd hij verdreven door zijne tijdgenooten, omdat zij meenden, dat hij den godsdienst en de godgeleerden aanviel; nakomelingen veroordeelden hem wegens wansmaak en onnatuur, omdat zij dachten, dat hij zijne minneklachten had geuit onder aanroeping van de goden van den Olympus.

Wij prijzen in hem den geleerde, die zijn tijd ver vooruit was in het bestrijden van allerlei dwaalbegrippen, die voor zijn medemenschen alle inspanning en moeite veil had om hen te verlossen van de kwellingen door bijgeloof veroorzaakt, den smaakvollen classicus en den dichterlijken vertaler, die over even zoetvloeiende taal en welluidende woorden wist te beschikken, als onze groote minnezanger Hooft.